

Király László

Évek, kötődések

Vallomások gyermekkorom városáról

ORSEÁGOS MAGYAR CECILIA EGYESÜLET

Kedves Kántor Uri!

Az újpesti állás egyben beszéltem érdeklőben, Harmat- Bárdos tanár urak is kivették részüket.-Jelenleg azonban ez az állás nem jöhet szóba, mert a pályánk között olyan egy-két személy is van, akik mellett egészen természetesen mindenki más lemarad. Ezt nem is lehet tőlük rossz néven venni, - a tehetségek is űrülnek ha egyszer befuthatnak.

De gondviselésesterden kínálkozik egy más megoldás, - igaz, hogy egyelőre csak ideiglenesen, de azt hiszem, az is jó lenne, már csak azért is, hogy más felé megvegye a lábát.

Zalaegerszegen a volt kántor-karnagy, a Varga Feri, akivel itt is találkoztam, - nyugatra szökött. Senki sincs helyette. Az apát ur azonnal Örmény várná, bármikor megjelenne maga, Varga sem volt véglegesen kinézve, mert az városi állás és e körül még viták voltak. De az állás jövedelmét megkapta. A városból havi 280 forint, az egyházközségtől havi 200 forint, amely minimálisan 120 forint-ra ment, tehát 600 forint fix. Ha maga most elvállalja ezt az állást, akkor egyelőre - míg a helyzet minden tekintetben nem szolidálódik - nyugodtan lehet. Csak a távoli jövőben lesznek nehézségek, amennyiben a város ezt az állást egy később létesítendő zeneiskolai tanári ill. igazgatói állással akarja összekapcsolni. De ez a jövő zenéje s addig maga talán egy más, biztos és végleges állást is tud találni vagy megoldást. Azonkívül ottani működés-

szóval jó talajt és jó nevet tud magának szerezni, ami mindig kamatozik. Hivatalos dolga ott most a templomi istentiszteletek ellátása és az énekkar tanítása.

En azt ajánlom, írjon azonnal az apátplébánnak, írja meg, mikor jön, - lehetőleg minél hamarabb, sőt azonnal, - / persze családját hagyja még ott Majsán / álljon szolgálatba és nyarja meg tetesésüket. A többi ott meglátja és rövid idő múlva már a családját is hozhatja. Megjegyzem, Zalaegerszegen a lakásviszonyok a bombázások miatt most nagyon rosszak. De valahogy csak meglesznek. / Csak márciusban gondom, hogy ott alkalma volna privátim érettségét is szerezni, és akkor minden másképpen is menne az elhelyekedését illetőleg. /

De ne sokat várjon, hanem csináljon, és írja meg nekem is, hogy mit határozott. Ha nem tudná eldönteni az utiköltséget, hát legalább Pestig jöjjön, aztán keressem föl.

Üdv.

Bpest, 1948. május 13.

Dr. Werner Alajos levele id. Király Lászlóhoz, 1948. május 13.

Családom 1948-ban érkezett Zalaegerszegre. Édesapám, id. Király László (1917-1989) karnagy-kántor volt, s ebben az időben két álláslehetősége adódott: az egyik Kispesten, a másik Zalaegerszegen. Őrzöm azt a levelet, melyet dr. Werner Alajos, a neves egyházi muzsikus írt neki azzal, hogy az egerszegi kántor disszidált és sürgősen szükség lenne utódra, de a lakáslehetőségek a bombázások miatt meglehetősen korlátozottak és 48 májusában be is töltötte azt. („Kis Buda, vagy amit akartok” – írta családjának Egerszegről.) Lakást – átmenetileg – a plébánia két irodából átalakított helyiségben kapott. (Ez az „átmeneti” állapot 19 évig tartott... 1967 augusztusában költözhetünk be a Landorhegyi úti lakásunkba, mely kerekén 40 évig volt a birtokunkban.) Édesanyám, Király Lászlóné, Lapu Margit (1915-2007) három nővéremmel valamikor 1948 nyarán költözött a városba. Szeptember elején nagy eseményre került sor a városban: a Mária-év alkalmából ünnepi misét tartottak a Mária Magdolna, illetve az olai templomban Mindszenty hercegprímás és Grósz érsek részvételével. Ebből az alkalomból édesapám egyházi éneket komponált „Dombos Zala” címmel egy bizonyos P. Kollányi Fülöp nevű szerzetes versére. Ezt a dallamot tízezres tömeg énekelte az egerszegi főtéren a Mária Magdolna templom előtt. (1990-ben keletkezett Zalatáj című zenekari szvitem utolsó tételében megszólal ez a korászerű Mária-himnusz.) Ez az ének aztán „folklorizálódott”. Állítólag időnként megszólal a főtemplomban manapság is, de zalai papok (szerzetesek) révén Erdélybe is eljutott. Dr. Mészáros István, a neves Mindszenty-kutató 1998. május 25-én kelt levelében a következőket írta nekem: „...meglepődtem, amikor tavaly a május eleji esztergomi zárandoklaton Mindszenty bíboros sírjánál egy csoportra lettem figyelmes, asszonyok-férfiak ezt a dalt énekeltek, fél évszázad elteltével... Megkérdeztem tőlük: milyen ének ez? A válasz: ez egy egerszegi ének...” Visszatérve 1948 szeptemberére, ezen örömteli esemény után nem sokkal aztán beborult az ég: leereszkedett a

vasfüggöny, beköszöntött a Rákosi-korszak. Édesapám vajdasági származású volt, így el lehet képzelni, hogy amikor Tito elnök a sztálinista politika terminológiájával „az imperialisták láncos kutyájává” lett, milyen nyomás nehezedett rá és családjára. „Jugoszláviai származású klerikális reakció”: ez a megbélyegzés 1949 után nem volt életbiztosítás... Egy alkalommal az ÁVO megüzente apámnak: „ne levelezzen Jugoszláviával!” Mire ő visszaüzente, hogy nem Jugoszláviával levelezik, hanem a családjával. Majd így zárta üzenetét: „ha egy hónapban egyszer nem írhatok levelet a saját anyámnak, akasszanak föl!” Csodával határos módon nem lett semmi baja. Amúgy levelezését figyelték. Egy alkalommal akkori plébános főnöke behívatta, és kérdőre vonta levelei tartalmát illetően. Apa mindent tagadott, mire a plébános úr kiesett szerepéből: nagy mozdulattal kirántotta az íróasztal fiókját, ahol apám összes – édesanyjának írt – levele ott hevert. Mellette pedig egy nagyméretű revolver is, mivel a tisztelendő úr „másodállásban” ávos őrnagy volt... (Ezek után nincs mit csodálkozni a mostanában leleplezett III/3-as püspökökön...) Érdekes módon az, hogy családjunk viszonylag komolyabb baj nélkül megúszta az 50-es éveket, részben édesapám adai származásának volt köszönhető. Egyszer ugyanis felhívták a plébániára, ahol egy civil ruhás nyomozó várta, és mindenféle kellemetlen kérdésekkel nyaggatta. Apám egy idő után megunt a társalgást, elővette személyigazolványát, kinyitotta az anyakönyvi oldalon, majd megjegyezte: „Kérem, én egy faluban születtem a Rákosi elvtárral.” A nyomozónak fennakadt a szeme és a beszélgetésnek vége lett... (fiatalabbak kedvéért: a rendszer a megfélemlítésre épült, s a nyomozó nem tudhatta, hogy ez a kihallgatási feladat nem éppen az ő kompromittálására szolgált-e. Talán ez az ember éppen a nagyhatalmú diktátor legkedvesebb barátja – gondolhatta a tiszt –, ő meg itt faggatja, és a rendszer elleni bűnöket próbál rábizonyítani...)

Annak a levélnek sem lett semmilyen következménye, amelyet édesapám az 50-es évek elején a Magyar Rádióknak írt. Pontosabban Dezséri Lászlónak, aki a rendszer szócsöve volt és vasárnap déli jegyzeteiben rendszeresen dühödt valáscellenes kirohanásokat intézett az ország lakosságához. Pedig állítólag rajta voltunk a hortobágyi kitelepítésre várók listáján: összecsomagolva vártuk a teherautót. Édesapám főnöke, dr. Galambos Miklós apátplébános mintegy kéthavi fizetésnyi pénzt adott a családnak arra az esetre, ha... De a teherautó nélkülünk ment el. Állítólag egy jóakarónk kihúzta nevünket a listáról.

Ilyen politikai légkörben, s a szűkös anyagi körülmények miatt is (egy fizetésből éltünk, édesanyám ún. „háztartásbeli” volt) természetesen szüleimnek esze ágában sem volt egy negyedik gyermeket vállalni. Ám a sors közbeszólt. 1952-53-ban édesanyám szülei néhány hónap különbséggel meghaltak. Ő érzékeny idegalkatú lévén súlyos depresszióba esett. Ez idő tájt antidepresszáns gyógyszernek, pszichoterápiának hírére sem lehetett hallani, ezért az orvos azt tanácsolta apámnak: legyen még egy gyerek, az majd eltereli édesanyám figyelmét, és örömmel fordítja a bánatot. Hogy mekkora hibát követett el ez az orvos, majd az utókor fogja megítélni, mindenesetre így születtem meg én... (A tréfát félretéve: lélektani szempontból valóban nem helyes az, ha a felnőttek problémáikat a gyerek segítségével akarják megoldani. Leggyakoribb változata ennek az esetnek, amikor a rossz, vagy döcögő házasságot úgy próbálják helyre állítani, hogy a „baba majd közelebb hoz bennünket. „Ennek éppen az ellenkezője igaz. Hiszen az új jövevény az öröm mellett gondokat is jelent, s ez megterheli az amúgy is ingatag kapcsolatot. Ez olyan, mintha egy roskadozó házat úgy próbálnánk megmenteni, hogy egy szép, új emeletet húzzunk rá...)

Szüleim persze nagyon örültek nekem, hiszen mindig is fiút szerettek volna. Így aztán sok szeretetet kaptam, ami egyfelől lelkileg megalapozta felnőtt életemet, másfelől azonban nevelési elveik egy része – finoman szólva – nem bizonyult eredményesnek. Így ezeket az „eredményeket” pszichológusnak kellett korrigálnia zeneakadémista koromban...

A gyermekkor persze – jó esetben – felhőtlen. Én is nagyon szerettem azokat az élményeket, melyeket a zalai táj adott elsősorban. („Dombok és erdők gyönyörű földje, táncok, dalok, balladák földje” – írja Csordás János *A szülőföld lelke* című versében.) A plébánia épületének „magasföldszintjén” laktunk, az ablakból keletre és nyugatra is nyílt kilátás. A dombtetőn, Csács irányába egy kápolna volt látható (ahova csak a 2000-es években jutottam el egy volt osztálytársam révén autóval). Ez a kis templom megmozgatta a fantáziámat és *Kápolna a hegytetőn* címmel szimfonikus költeményt írtam 10-12 éves fejjel. A kotta szerencsére nincs meg, de a természet inspirációjára ez jó példa már a kora gyermekorból. A plébánia kertje viszont valóságos tündérbirodalom volt számomra. (1)

Amikor 1994-ben Zalaegerszeg nagy szülőltjének, Keresztury Dezsőnek 90. születésnapja alkalmából kantátát komponáltam a költő verseire, *Kert* című poémájának megzenésítésekor a plébánia udvarára gondoltam. („Egy kert jár vissza éber álmaimban”) A plébánia épülete mellett volt egy „bástyának” nevezett építmény, amelyről rendszeresen ugráltunk le az utcára. A kertben, hosszú sorokban bokrok voltak, ide rejtették el szüleim húsvétkor a piros tojást, melyet nővéremnek kellett megtalálni. (A szokás egyébként a zsidó húsvét előestéjének, a szédernek rítusára vezethető vissza: ott a gyerekeknek az eldugott macesz darabot, az ún. ajfikománt kell megtalálniuk.) Volt az udvarban egy kút is (felhúzó, vödörös), amelyet ma már csak egy-egy régi ház udvarán lehet látni. A kert tehát a gyermekkor csodája volt: télen a hó és a száncózás (a kert a végén kicsit lejtett), nyáron a virágok, a fű, a sűrű, magas bokrok a kert másik végében, a napfény, a gyümölcsfák, melyekre sokszor másztunk fel. („fái közt, kék egén istenek szállnak”) Tehát még abban a környezetben

nőhettem fel, amely valamikor a 19. század folyamán alakult ki, s amelyet még Mindszenty hercegprímás is látott. (Mindszentyről persze sok szó esett a családi asztalnál, de nem tudtam, hogy ahol beszélgetnek róla a felnőttek, az ugyanaz a légtér, ahol a hercegprímás – még Péhm József egerszegi plébánosként – is sokszor megfordult, hiszen az ő két irodahelyiségéből alakították ki lakásunkat. Nem értettem, miért nem hagyhatja el a követséget és mehet külföldre, stb. Ezekre a kérdésekre már csak felnőttként kaptam választ. 1956-71 között számomra mérhetetlenül sok idő telt el, és a rég elfeledettnek hitt kisgyermekkorából köszönt vissza a hír: Mindszenty elhagyhatta az országot. Még ekkor sem tudatosodott bennem a tény, hogy a bíboros egerszegi plébános volt, és a sógorom szülei ismerték is, nagynénje dedikált példányt kapott tőle az *Édesanya* című könyvéből, melyet aztán a rendőrség egy házkutatás során elkobzott.)

Emlékszem nagy nyári zivatarkokra, viharokra. Akkoriban a Zalára jártunk „strandra”. A Zala még ekkor igen széles, hömpölygő folyó volt, tele örvényekkel. Minden évben belefúladt valaki. Sokszor kiöntött medréből, fenyegetve a várost is. Ilyenkor számunkra tengernek látszott. A malom – amit a 90-es években egy újgazdag lebontatott – mellett ugráltak bele a gyerekek a vízbe, és fekvébe lebegni lehetett a felszínén. Nem egyszer éltük át a hirtelen jött vihar előli menekülés kalandját. Szinte éjszakai sötétség támadt, hatalmas szélvihar kerekedett, majd az éjfélete felhőkből – óriási csattanások, dörgések közepette –, zúdulni kezdett az özönvizet idéző eső. Ám szerencsére ezt már a lakásból néztük az ablakon át. („Felhőszakadások, eget kinyitó villámok, s nagy-nagy havazások földje”- írja Csordás János.) A Balaton Szállóval szemben, ahol most emeletes házak állnak, az 50-es években még apró parasztházak által határolt terület volt. (Kovács Károly tér) Erre a térre nyaranta megérkezett a céllövölde. Ez persze sok más egyéb „intézményből” is állt, körhintából, hajóhintából, s egy nagy, sátorral borított rácsos félgömbből, amelyben ún. „halál-motorosok” száguldoztak, fejjel lefelé is. Az attrakciót oroszlánszelídítő is színesítette, aki bedugta fejét a Zimba nevű oroszlán szájába. Ennek az úrnak az állán és fején széles forradás volt látható, mivel egy alkalommal Zimba apja megvadult, és becsukta a száját, miközben a szelídítő feje benne volt... Az állatot le kellett löni, kitömött teteme látható volt a majomketrecek fölött. A céllövölde egyfelől kellemes szórakozást nyújtott, másfelől viszont – bennem – életre szóló ellenszenvet, valóságos szellemi-lelki mérgezést okozott bizonyos zeneszámok által. Ugyanis a zene egész nap áradt a hangszórókból, elmenekülni nem lehetett előle. A társulatnak nem túl nagy lemezválasztéka volt, így aztán órákét többször meg kellett hallgatni ugyanazokat a számokat. A könnyűzene esetében ez nem is volt annyira zavaró. Bár az sem jelentett nagy élményt, hogy az „Ó Musztafa, ó Muusz-taa-fa” refrénű törökös sláger, vagy a „Szállnak a darvak” naponta 20-30 alkalommal boldogították a környék lakóit. A nagyobb baj az volt, hogy Verdi *Nabucco*-jából a Rabszolga kórus és a *Trubadúr* Cigány kórusa ugyanilyen mennyiségben hangzott el. Ez a két „operasláger” (már a kifejezést is gyűlöltöm) elég sűrűn hangzott el a rádióban is. Így aztán a túladagolás olyan csömört okozott, hogy amikor közel 30 év után a Goldmark kórusban énekelni kezdtük, ugyanolyan szellemi émelygés fogott el, mint gyerekkoromban. (A lelki életben nincs idő. A traumák az idő múlásával nem enyhülnek, legfeljebb leszálnak a tudattalanba, és ott rombolnak tovább.) Egészen kisgyermekkorom nem volt felhőtlen, hiszen beárnyékolta az 56-os események. No meg a nyomor, a fűtetlen szoba, ahol állítólag kékre fagyott a kezem, és éjszakára kesztyűt kellett húzni rá. A forradalom napjairól nincsenek igazán emlékeim, hacsak egy visszatérő álom nem: a templom bejárata előtt az utcán jön egy tank, és keresztülmeg rajtam. A többi emléktöredék már valódi: édesanyám karjában ülök, apám jön haza, mondván: „na, a komcsik most meg vannak szorulva”. Engem persze nem a „komcsik” érdekelnek, a kalapját akarom magamévá tenni... A másik: este van, villanyfény, nővéreim az asztalon állnak és barna csomagolópapírt szegeznek az ablakokra. Naiv kérdésekre, miért, azt válaszolják: hát, hogy be ne lássanak... Valószínűleg ez már november elején lehetett, amikor elsötétítést rendeltek el. A félelem később is végigkísérte a korai gyerekkort. Valakitől mindig félni kellett: rendőrtől, katonától, tanártól, csősztől, egyéb nagyhatalmú felnőtől. Beteg diktatúrában éltünk. (2)

Ennek következményeit csak a legutóbbi időben tudtam kiirtani magamból. (Szerencsére ebben sokat segítettek nyugati útjaim, tartózkodásaim.) 1956-ban a családnak szándékában volt nyugatra távozni, hiszen édesanyámnak Belgiumban voltak ismerősei. Ő ugyanis 15 éves, kiskunmajsai parasztlányként kijutott a vallonok és flamandok földjére. Ott pesztonkaként dolgozott kb. 5 évig. Az utolsó család, akinek alkalmazásában volt, örökre is akarta fogadni őt. Sőt, egy belga-kongói gyáros feleségül is akarta venni. Ám bátyja halála miatt, anyukám 1936-ban hazatért, és soha többé nem ment vissza. A családdal azonban a háború után ismét felvették a kapcsolatot. 1972-ig rengeteg ruhacsomagot kaptunk tőlük. Magam is sokszor tetőtől-talpig belga ruhákban jártam, miközben az iskolában imperialista ellenségről átkozódtak derék tanítóink... Tehát lett volna hová mennünk. A templom és a plébániaépület között taxiállomás volt. (Telente a sofőrök – legnagyobb örömömre – répaorrú hóembert csináltak, vödörrel a fején.) Szüleim már meg is egyeztek két sofőrrel, hogy hajnalban indulunk. Ám édesapám éjszaka álmot látott: a romos állomásépületből hoz ki engem a karjaiban, fejemen lőtt sebbel. Ezt ő rossz előjelnek tekintette, és lefújta a menekülési akciót. Így maradtunk itthon, és lett otthonom Zalaegerszeg.

A mai Balaton szálló és az APEH épülete helyén kis házak álltak. Ezen a környéken játszottunk a Vári gyerekekkel, akiknek édesapja a vágóhídon dolgozott. A gondtalan játékok kora az idő múlásával véget ért. Jött az iskola (3), majd

A Király-család 1972 augusztusában.

a zeneiskola. 7 éves koromban engem is elvittek az újonnan létesült zeneiskolába (amely az ország első ilyen célra emelt épülete volt), ahol leendő zongoratanárnőmnek eljátszottam első szerzeményeim egyikét. „Hát mit fogok én ennek tanítani?” – kérdezte döbbenet szüleimtől Serfőző Józsefné, akitől persze volt mit tanulnom a következő években. Itt kell megemlékezni a zeneiskola alapító tanári karáról. Részben frissen végzett fiatal pedagógusok voltak, részben pedig már tapasztalt, sőt fiatalnak nem is mondható tanárok. Mint az idős Vannay János, aki életkora és budapesti zenei előélete miatt igen nagy tekintélynek örvendett ugyan, de valódi teljesítménye ezt az elismerést nemigen indokolta. Egy évig tanított szolfézásra, de tanítási színvonala meg sem közelítette a nála jóval fiatalabb, bohém természetű, de izmos tudású és jó humorú Vízváry Ferencét. Ez utóbbi egyik legkedvesebb tanárom volt. Sajnálatos, hogy a vidéki lét és az oda nem figyelés zeneszerzői életművét elsüllyesztette. Amúgy kiváló zene- és énekkari karnagy is volt. Ha megfelelő környezetbe kerül, manapság talán a magyar zenei élet jeleseként tartanák számon. Serfőző József tanított hegedülni. Sajnálatosan korai halála mélyen érintett. Egy hegedű-zongora darabbal búcsúztam tőle 2002-ben, mely a „...luceat ei...” („fényeskedjék neki”) címet viseli. A darabot bemutatták a Fészek-klubban és a kottája is kiadásra került. Még 1993-ban kellett búcsút vennem Vass Jánostól is, akinek emlékére írtam az *Elégia egy gordonkás halálára* című darabomat, csellóra és vonószenekarra. A tanári karból kedves emlékek fűznek még Nádor Józsefné Éva nénihez, aki a mártírhalált halt neves zongoraművész, Faragó György tanítványa volt a Zeneakadémián. Éva néni fia, „Süni” egyik legkedvesebb barátom volt: 1966-ban együtt nyaraltunk Budapesten nagynénjénél, Márta néninél. Süni (aki egyébként szintén László) verseket is írt ekkoriban, sőt egy „oratóriumot” is alkottunk együtt. Gyerekesnek látszó alkotói együttműködésünknek azonban felnőttkori eredménye is lett. Két versére írt dalomat a 90-es években meghangszereltem zenekarra. Mindkettő rádiófelvételre került. Az egyik – *Szerelem* című – hallható 2001-ben megjelent szerzői CD-men is, az *Egy szerelem korszakaiból* című dalciklus részeként. Egyébként Laci barátom anyukájának köszönhetjük új lakásunkat is, politikai befolyását latba vetve, kiverelkedte azt nekünk. A Bartók Szakiskolába történő felvételimnél pedig igen pozitív jellemzést adott rólam. A bőgőtanárom Németh Gyula volt, aki 20 évvel később a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar tagjaként részt vett *Magyar rekviem* című oratóriumom bemutatóján, a budapesti Zeneakadémián. Ezen a ponton kell írnom édesapámról is, aki szintén az új tanári karban kezdte meg működését. (4)

Ez irányú váltásában nem kis szerepe volt a taktikai megfontolásnak. Hiszen az egyetemi felvételiknél ekkoriban sokat számított a szülők foglalkozása. És az ugye mindjárt másként hangzik, hogy „állami zeneiskolai tanár”, mint az, hogy „karnagy-kántor”. (Aczél elvtárs bevallása szerint a párt 1963-ban törölte el a származás szerinti megkülönböztetést a felvételikén.) Édesapám tehát megkezdte zenetanári működését, bár ez a kezdet csak az új épületet és tanári kart jelentette. Ő ugyanis már Egerszegre kerülésekor is tanított a Zrínyi Gimnáziumban. (Itt volt tanítványa a későbbi neves színésznő, Gurnik Ilona, a Nemzeti Színház tagja.) A zeneiskolában is tanított, amely ekkor egy kis házban működött a zsinagóga mellett (ezt az utcát lebontották). Nem tudom, hogy vele egy időben-e, de az 50-es években tanított itt Virizlay Mihály gondonkaművész is, aki később az Egyesült Államokban lett professzor és a Chicagói Szimfonikusokkal is fellépett. Id. Király László tehát aktív pedagógusként működött, magántanítványai is voltak (köztük a mai egerszegi közélet nem egy jeles tagja). Személyében egyébként talán az egyik utolsó kelet-európai „városi muzsikusz” távozott el. A 16-17. században, Németországban, Ausztriában természetes jelenség volt a „Stadorganist”, aki egyúttal zenepedagógus, kórusvezető, zeneszerző stb. volt. Nos, édesapám mindezeket a szerepeket betöltötte: gimnáziumi énektanár, zeneiskolai zongoratanár, templomi orgonista, egyházi, majd világi kórusvezető, egyházi éneket, saját kórusművet, átiratokat készítő zeneszerző, majd 10 éven keresztül a Zalai Hírlap zenekritikusa is volt (1965-75). Az

Kedves Barátom!

Köszönöm az ípen üdvözlő kártyáját és a kóruskompozíciók kottáit. Mindent hiánytalanul megkaptam. Sajnos rettentő hajszában éltam, s elkerülte a figyelmemet a kórusok megszólaltatása; január 11-étől kezdve azonban Balatonfüreden leszek egy hónapos pihenőre; remélem ott elcsipelem őket.

A művek, amennyire a kottából kivesszem, igen sikerültek: megemelik a szöveget. De persze hallani is kell őket.

Köszönöm, hogy ilyen szeretettel foglalkozott velük; az az írásom, a találkozás szerencsés volt.

Az új esztendőben további jó munkát kíván és szíves barisággal köszönti öreg barátja:

Budapest, 1988. január 7.

Keresztury Dezső

Keresztury Dezső levele if. Király Lászlóhoz, 1988. jan. 7.

Országos Filharmónia helyi képviselőjeként hangversenyek konferansziéja, műsorismertető írója. Mellesleg megírta Zala megye zenetörténetét 1972-ig. (Ennek egy példányát a Megyei Könyvtárnak ajándékoztam.) Összegyűjtött zenekritikáit szerettem volna itt helyben megjelentetni, de elutasításra találtam. Ami az édesapám zenei képzettségét illeti, a 40-es években a Zeneakadémia egyházzenei tanszakának két éves kántorképző tanfolyamán végzett. Tanárai között ott találjuk Bárdos Lajost, akivel élete végéig kapcsolatban volt. (Bárdos tanár úr meglátogatott bennünket is a Landorhegyen 1967-ben.) Levelezésüket később apám a Bárdos Lajos Társaságnak ajándékozta, ám egy-két levelezőlap, ill. levél itthon maradt, ezeket őrzöm. (Főiskolai végbizonyítványát nem kisebb emberek írták alá, mint Zathureczky Ede, a világhírű hegedűművész, valamint Dohnányi Ernő /1877-1960/ zeneszerző, zongoraművész és karmester, a magyar zene klasszikusa.)

Ilyen szülői előzmény után persze nem csoda, ha a zenei érdeklődésem igen korán megmutatkozott. A Plébánia udvar felőli helyiségében rendeztük be a hálósobát, itt volt a zongora is. Egyik első emlékem, hogy édesapám Bartók *Mikrokosmosz*ából zongorázik, én pedig megkapaszkodva gyerekágyam rácsában követelem: „Még! Apa, még!” Később a családban még senki nem hallotta, hogy közeledik a katonazenekar, de én már igen, és izgatottan szaladtam ki az utcára. Nyári vasárnapokon az 50-60-as években a plébánia ill. a mozi előtti téren rendszeresen játszott a helybeli Honvéd Helyőrség Fúvószenekara, az akkor 40 év körüli, fekete bajuszos, békebeli időkre emlékeztető katona karmester Ódry Lajos vezényletével. (5)

Én afféle gátlástalan gyermekként (4-5 éves lehettem), odaálltam mellé és utánóztam mozdulatait. A szám végeztével Ódry karnagy úr leguggolt hozzám, és azt mondta: „Kisfiam, belőled nagy karmester lesz.” Ekkoriban szüleim is azt gondolták, hogy karmester leszek, mivel, ha a rádióban zenét hallottam, azonnal odaálltam el, és bőszen vezényelni kezdtem. A rézfúvós zenéhez más emlék is köt: akkoriban az állami ünnepek reggelén 7 órakereszenés ébresztőt tartottak. Nagy teherautó járta a várost, rajta a „fruttyogós” zenekarral. Számomra misztikus hangulata volt annak, amint a Rákóczi út felől messziről közeledve, meghallottam a zenét, amely egyre erősödött. A főtérre érve aztán elfordult a Kossuth utca felé a teherautó, így a zene halkulni kezdett, távolodóban. Talán ez az élmény is hozzájárult ahhoz, hogy

később kedvencemmé vált Debussy *Fetes* (Ünnepek) című zenekari művének *Ünnepnap reggelén* című tétele. Ebben a zeneszerző pontosan ezt a közeledő, majd távolodó hangzást komponálta meg rendkívül érzékletesen. A másik fontos alapvető zenei élmény persze a templomban ért: az orgona hangzása és a tömeg éneke. Azóta is számomra az orgona egyet jelent a templommal. (Szakrális művet először 2002-ben írtam *Missza Zalaegerszegiensis* címmel. Ennek bemutatója 2003 novemberében volt a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben a férfiakkal kiegészített Canterina kamarakórus előadásában, Paál Enikő vezényletével. A mű nyomtatott kottája is megjelent.)

Az iskolai énekórákról – a népdalok megismerésén kívül – nem sok pozitív emléket őrzök. Mivel zeneiskolába jártam, az általános iskolai tananyag nekem meglehetősen szűkösen tűnt. A szovjet és magyar mozgalmi dalokat viszont nem igen kedveltem. Bár kétségtelen, hogy az oroszos dallamvilágot ezeken a „nótákon” keresztül (is) ismertem meg. Negyedszázad múltán, az Országos Rabbiképző Intézet Goldmark kórusának tagjaként, aztán meglepődve fedeztem fel a döbbenetes hasonlóságot az orosz mozgalmi dalok és a chaszid, jiddis dallamvilág között. Persze, ez nem véletlen, hiszen naiv indíttatásból, az egyenlőség reményében a kommunista mozgalomban szép számmal vettek részt rabbik, kántorok, templomszolgák családjából származó emberek, köztük zeneszerzők is, mint Szergej Dunajevszkij. 1967-ben, amikor a Landorhegyre költöztünk, logikus volt, hogy átiratkozzam a landorhegyi iskolába, hiszen lakásunkkal szemben, az út túlsó oldalán volt az intézmény. Édesapámnak nagy vitája volt ekkor Vajda Józseffel (6), a Liszt Ferenc Zenei Általános Iskola igazgatójával, aki nem akart elengedni. Végül aztán megegyezés született, aminek – utólag – nagyon örültem. Kellemes légkörű iskolába kerültem ugyanis, megértő tanárok, kedves diákok közé. Ma is szeretettel emlékszem osztályfőnökömre, Bajzik Józsefnére, irodalom tanárnómra, Radnótinéra, a biológiát és testnevelést tanító Panác Antalra. (Érdekesség, hogy egerszegi származású páromat, Zsókát is ugyanezek a tanárok tanították.)

Aztán eljött 1968, amikor is felvételt nyertem a Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskolába, Budapestre. Ettől kezdve lassan budapestivé váltam, annak ellenére, hogy a lelkem egerszegi maradt. Innentől kezdve családom története elválik az enyémtől: ők itt maradtak, én elköltöztem. (Egyik nővérem Tapolcára ment férjhez, tehát ő sem egerszegi már.) Az iskolai szüneteket persze itthon töltöttem, de hosszabb itt tartózkodásra csak az utóbbi néhány évben volt lehetőségem. Eleinte nem tudatosan, de zeneszerzői munkásságomban egyre nagyobb szerepet kezdett játszani a „zalaiság”, az „egerszegiség”. Amikor 1978-ban lehetőség nyílt arra, hogy a Magyar Rádió népzenei rovata számára feldolgozásokat készítek, természetes volt számomra, hogy Vajda József *A zalai zöld erdőben* című gyűjteményéből válogattam a dalokat. Ez lett az első rádiófelvételem. Kb. 10-15 évig rendszeresen hallható volt ez a felvétel a rádióban (sok más, kb. 3 órányi feldolgozással együtt), de az új műsorpolitika megszüntette az ilyen típusú adásokat. (Reméljük, nem örökre...) Így a legfiatalabb generáció már nem találkozhat ezzel a népzenei élménnyel.

1983-ban jelent meg a *Visszhang* című zalai versantológia. Ebből válogattam ki 6 költeményt, s ezekre született meg *A szülőföld lelke* című vegyeskari ciklusom. (Ennek megszólaltatására 11 évet kellett várnom, míg a Nemzeti Énekkar előadásában Antal Mátyás vezényletével bemutatásra került, ill. rádiófelvétel készült belőle.) 1990-ben írtam a Keresztury Dezsőnek (7) ajánlott *Zalatáj* című zenekari szvitet, melynek 4 tétele (*Hallottad-e hírét Zalaegerszegnek?*, *Sáncregiment*, *Régi ballada*, *Dombos Zala zengő dala*) egyértelműen árukkodik a zene által kifejezni kívánt tartalomról. 1996-ban készült a *Búcsúzások* című zenekari dalciklusom, melyben helyet kapott egerszegi barátom, Nádor László egy verse, s melynek legtöbb tétele a Gyenesdiáson élő Kántor János Kurszán költeményeire íródott.

1998-ban aztán kezembe akadt az *Egerszegi Múzsza* című kiadvány (versfüzet), amely úgyszólván lavinát indított el: *Egerszegi daloskönyv* címmel immár háromkötetnyi dalciklus van készen. Az I-II. kötet – mely szoprán, ill. tenorhangra íródott zongorakísérettel – bemutatója Egerszegen volt, a Nemzeti Filharmónia által rendezett hangversenyen 2001-ben és 2006-ban. (Ez utóbbiban a szoprán dalokat a helyi születésű Sáfár Orsolya adta elő – csodálatosan.) Az első kötet immár nyomtatott kotta formájában is hozzáférhető. (Az egerszegi Millecentenáriumi Közalapítvány jóvoltából.) A III. kötet alt, ill. bariton hangra készült, 2009-es városi bemutatója még csak a tervezés állapotában van.

Nem szeretném tovább untatni az olvasót zalai témájú zeneműveim felsorolásával, hiszen az önmagában külön cikk témája lehetne. Annyit azért befejezésül megírok, hogy *A zalamegyeieknek* című Vörösmarty versre írt férfikarom (1998), *Vallomások Zaláról* című kantátám (2002-3), *Hálaének Zalának* című nyitányom (2004) és a *Zalai számvetés* című tenorszólóra írt zenekari dalom (2004) bemutatásra vár.

Zalaegerszeggel tehát nem szűnt meg a kapcsolatom (szellemi értelemben sohasem), csak a sors, ill. a zeneszerzés szakmája a fővároshoz, ill. a külföldre köt. (1980-ban állami ösztöndíjjal a genti egyetem elektronikus zenei stúdiójában dolgoztam 8 hónapig. Az utóbbi években rendszeresen szervezek kortárs magyar zenei esteket a brüsszeli Magyar Kulturális Intézet, ill. a genti Rode Pomp számára.)

Érdekes intermezzója volt életemnek az az időszak – bizonyos értelemben ma is az –, amikor családi okok miatt, 2004-től, ismét huzamosabb ideig zalaegerszegi lakos lettem. A lakásunktól nem messze lévő, landorhegyi VMK-ban jöttem össze a Pannon Tükör munkatársaival (itt kapott helyet az újjáalakult szerkesztőség), közülük Ferencz Győző újságíró-helytörténeti kutatót már régtől ismertem. De sógorom, dr. Szigethy István is a folyóirat gyakori szerzőjévé vált. Így aztán a baráti beszélgetések szakmai fordulatot vettek: megegyeztünk, hogy a lap számára értékeléseket, elemzéseket

írok a kortárs zenéről, rovatvezetői státusban. Aminek azért is örültem, mert – ha más körülmények között is – folytathattam a rádióban megszakadt zenei szakírói pályámat. Úgy gondolom, ennek egyik csúcspontja volt a József Attila megzenésítésekről írott, több folytatásban megjelent (komoly kutatásokon alapuló) tanulmány-sorozatam. (Sajnos, befejezetlen maradt, de remélem, lesz még időm lezárni ezt a rendkívül izgalmas témát.) Így a gyermekkori-zenei kapcsolat, azt is mondhatom, egy új dimenzióval bővült.

Amikor 1984-ben tagja lettem a Magyar Zeneművészek Szövetségének, kezünkbe adták az ország zenei térképét. Legnagyobb szomorúságomra a térkép egyetlen fehér foltja Zala megye volt... Az indoklásban az állt, hogy a megyében nem működik egyetlen olyan muzsikos sem, aki méltó lenne arra, hogy tagja legyen a Szövetségnek. (Budapesti laccímekkel nem számítottam zalainak.)

Király László és Keresztury Dezső 1994 októberében a költő otthonában.

A magam részéről szeretnék azon lenni, hogy a következő évtizedekben ez a helyzet gyökeresen megváltozzon. Van mire építkoznünk: Vajda József, a kiváló fagottművész innen indult el. Az utóbbi években a mai fiatalok közül olyan – hozzá hasonló – európai rangú muzsikosok kerültek ki, mint Mátyás István, a Bécsben élő, nyugaton egyre foglalkoztatottabb orgona- és zongoraművész, négy kiváló énekesnő, a már említett Sáfár Orsolya, valamint Pintér Edina, Vajda Júlia és Váradai Zita. Ez utóbbi énekesnő nemrégiben a Kodály-év alkalmából Franciaországban Kodály *Háry János* daljátékában lépett fel, ahol a narrátor a világhírű francia színész, Gerard Depardieu volt. Énekeseink sikerei Dormánné Pödör Valéria kimagasló pedagógusi tevékenységének köszönhetőek. De ő áll a profizmus ajtaján kopogtató (és muzikális értelemben oda már be is lépett) kiváló Canterina női kar mögött is, amely jelenlegi karnagyának, Paál Enikőnek vezetésével akár a nagyvilág koncerttermeit is meghódíthatja. Jó, hogy működik a Városi Vegyeskar, mely lehetőséget ad az énekelni kívánó embereknek, s egyúttal megfelelő közege az egyéni tehetségek kibontakozásának. Az utóbbi években minőségi ugrás következett be a Zalaegerszegi Szimfonikusok fejlődésében is. Az én nemzedékem 60 év múlva már nem lesz a színen. De én – Keresztury Dezső szavaival élve – megelégszem azzal, hogy „az új világ, elég, ha csak élénk tűnt”.

(1) Sajnos, 1965-ben kisajátították és a „Lordok háza” elnevezésű modern lakóépületet emelték a helyére. Itt lakott a „főelvtársak” egy része, de pl. Varga Csaba, a kiváló - tragikusan korán elhunyt – karikatúra szobrász is. Ablakunk rendkívül közel esett egymáshoz, így ő könnyedén „rendelt” tőlem zenéket, melyeket szívesen eljátszottam neki.

Barátságunk Budapesten is folytatódott, majd többször megszakadt. 2004-ben értesültem sokkal korábbi haláláról. Úgy tudom, életműve elkallódott, megsemmisült.

(2) Talán nem járok messze az igazságtól, ha azt állítom, hogy Sarolta nővérem (1946-1998) idő előtti halála nem kis mértékben köszönhető a kommunista rendszernek. Az 50-es évek elején az iskolában a tanító néni mindenkit megénekeltetett. Szegény nővérem naivan előadta az „apát bácsit az Isten éltesse” végződésű köszöntő éneket, mire a tanítónő rettenetesen legorombította: hogy mer ilyen klerikális reakciós éneket előadni. A gyerek persze nem értette, hogy miért szidják. S ez csak egy lehetett, és nem is a legsúlyosabb, a sok korai gyerekkori traumából, amit aztán felnőtt korában nem tudott feldolgozni, s a betegségbe menekült. A rendszer aljasságára jellemző, hogy Éva nővérem – aki az 50-60-as évek fordulóján a Zrínyi Gimnáziumba járt, s az iskola legjobb tanulói közé tartozott, kitűnő bizonyítvánnyal – fényképét nem tették ki az ún. dicsőségtáblára. Édesanyám kérdőre vonta az osztályfőnököt, mire az így válaszolt: „Hát tudod, hogy mi a helyzet!...” Vagyis '56 után, a megtorlások idején, a katolikus kántor lányának a fényképét nem lehetett kitenni a falra. Ezek után apám ment be a gimnáziumba, és kemény fellépésének következtében mégis felkerült a nővérem fényképe a dicsőségtáblára.

(3) Ez 1960-ban volt. A felvételin énekelni kellett, s a tanító nénik boldogok voltak: végre egy gyerek, aki nem a „Pancsoló kislányt” éneкли... A kor híres slágerétől a magam részéről irtóztam, akárcsak a többi hasonló giccses „nótától”. („Járom az utam”, „Dalold el ezüst gitár” stb.)

(4) Képességei alapján igazgató is lehetett volna, ehhez azonban be kellett volna lépni a pártba. Ám vallásos meggyőződése ezt nem engedte, kétszínű játékot pedig nem akart játszani. Ezzel együtt marxista „fejtágításra” neki is kellett járnia. Emlékszem a napra, amikor télikabátban, kalapban hazajött, s a kezében lévő marxista könyveket az asztalra vágta: „Nem csinálom!” – kiáltotta. Nagy traumát okozott neki az is, hogy mint pedagógusnak, megtiltották neki a templomba járást. Egy ideig próbálta magát a tilalomhoz tartani, de később mégis eljárt az olai templomba, gondolván, hogy ott kevésbé van szem előtt, mint a városközpontban.

(5) 20 évvel később testvére, Ódry Árpád vezényelte felvételre *Induló '78* című szerzeményemet a Magyar Rádió 6-os stúdiójában, a Honvéd Helyőrség Központi Fúvószenekara élén.

(6) Vajda József, a kiváló zalai népdalgyűjtő, akiről Nován iskolát neveztek el. Fia, szintén József, Liszt-díjas fagottművész, az első európai rangú, egerszegi származású muzsikus: évtizedekig a Rádiózenekar szólamvezetője volt.

(7) Dezső bácsival 14 évig volt személyes kapcsolatom, számos versére írtam zenét, ám ezek taglalása külön cikket igényel.

Kuk, Lidia: Beszélgetés,
Minitextil gyűjtemény, Szombathelyi Képtár